

Att skapa arbete åt alla

I dessa Sysselsättningsutredningens glansdagar med det ena förslaget efter det andra om hur nya arbetstillfällen skall skapas och gamla bevaras, via subventioner, tullskydd, skatt på datorer osv, kan det vara skäl att något fundera över politikernas strävan att skapa nya jobb. Jag förutsätter då att den arbetslöshet man vill reducera är av mera långsiktig och strukturell karaktär och således inte påverkbar med traditionell konjunkturpolitik.

Debatten om att skapa arbetstillfällen är inte ny utan har en lång tradition i den ekonomisk-politiska debatten. I en intressant och läsvärd bok från 1922 av Eli Heckscher, Svenska produktionsproblem, vars första upplaga utkom redan 1918, finns en mycket pedagogisk analys av den "okuvliga föreställningen om lämpligheten av att "skapa arbetstillfällen".

Bakgrunden till Heckschers diskussion var tullfrågan och den allmänna uppfattningen att "tullarna skapa arbetstillfällen". Några citat får illustrera Heckschers syn på arbetslöshetens orsaker och strävan att skapa arbete:

"Vore det verkligen ett berättigat syfte att 'skapa arbetstillfällen', i den mening ordet vanligen tages, så kunde väl ingenting vara oförsvarligare än att införa produktionsförbättringar, särskilt arbetsbesparande maskiner; och då skulle de arbetare, som i industrialismens genombrotts-tid strövade omkring och förstörde textilmaskinerna, ha varit samhällets verkliga välgörare. Ingenting är lättare än att skapa arbetstillfällen. Varje eldsvåda, varje naturrevolution, över huvud varje ödeläggelse föranleder ett behov att få föremålen ersatta; men det är väl ändå klart, att mordbrännaren ej ökar ett lands välmåga.

Det råder knapphet på ekonomiska nyttigheter; det är just emedan de finnas i otillräcklig mängd för att täcka alla behov de kunde tjäna, som man måste hushålla – ekonomisera – med dem och följaktligen tillse att deras användning medför ett maximum av resultat.

Man inser då, att arbetskraften liksom de övriga produktionsfaktorerna är till finnandes i otillräcklig mängd för att åstadkomma alla de materiella ting, all den trevnad, skönhet, vila osv, som man önskar mänskligheten. Arbetstillfällen finnas med andra ord i oändlighet. Det finns knappast en jordlapp, en skog, en naturtillgång, en industriell anläggning, där ej mer arbete skulle kunna nedläggas; men vad som endast finns i begränsad mängd, det är just arbetskraften och de övriga produktionsfaktorerna. Av den ekonomiska principen följer alltså ofrånkomligt, att uppgiften, långt ifrån att skapa arbetstillfällen, tvärt om måste vara att nyttja de knappa tillgångarna på arbetskraft till de viktigaste bland det – bokstavligen talat – oändligt stora antalet möjliga arbetsuppgifter.

En åtgärd, som 'skapar arbetstillfällen' genom att sätta upp en ny näring vilken som helst, kan också öka arbetslösheten minst lika lätt som minska den. Den nya näringen måste nämligen ta arbetskraft från något annat håll, och a priori finns det ej minsta anledning, varför just den arbetskraft som är utan sysselsättning skulle passa för ändamålet. Efter sannolikhetsberäkning blir det snarare arbetskraft som redan är sysselsatt på annat håll, och den rubbning som följer härav kan mycket väl frukalla ny arbetslöshet ut-

över den som redan finns, genom att ännu flere arbetare än förut äro utbildade för annat än de lediga platserna.

Arbetslösheten beror på brister i näringslivets organisation, ej i brist på arbetstillfällen, och den måste i överensstämmelse härmed bekämpas genom en förbättrad organisation, närmast en förbättrad organisation av arbetsmarknaden, jämte en böjligare prisbildning på arbetskraft, ej genom tillverkning av nya slags arbetstillfällen."

Klarheten i Heckschers analys står i skarp kontrast till dagens svenska debatt om arbetsmarknadsfrågor. En effektiv sysselsättningspolitik består inte i sökandet efter nya arbetstillfällen. Politiken måste istället baseras på insikten att det är i arbetsmarknadens funktionssätt, i de mekanismer som verkar på arbetsmarknaden och i relativpriserna på olika typer av arbetskraft, också i förhållande till kapitalpriserna, som de viktigaste orsakerna till struktur- och friktionsarbetslösheten står att finna och inte i brist på arbetstillfällen.

Lennart Hjalmarsson